

УДК 37.02:316.61

DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2018.155510>

Світлана Кушнірук, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії та історії педагогіки
Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, м. Київ

ОБ'ЄКТ І ПРЕДМЕТ ДИДАКТИКИ У ДИСКУРСІ СУЧАСНОЇ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ СИТУАЦІЇ

У статті проаналізовано об'єкт і предмет педагогіки як науки та їх співвіднесення з об'єктом та предметом дидактики в тенезі його розвитку. Проведений теоретико-методологічний аналіз праць вітчизняних та зарубіжних науковців відповідно до предмету дослідження дозволив констатувати, що розвиток вітчизняної педагогічної науки відбувається в умовах нової соціокультурної ситуації. Тому й закономірно, що сучасне тлумачення об'єкту та предмету дидактики як розділу педагогіки, який вивчає теорію освіти і навчання, вимагає суттєвого уточнення. Пов'язано це з тенденціями розвитку педагогічної науки: орієнтація на цінність особистості, її гідність; усвідомлення кожного рівня освіти як органічної складової системи безперервної освіти; розвиток інформаційних і телекомунікаційних технологій (ІКТ), перехід від контактного до дисконтактного типу освітніх систем; вплив геополітики на освіту; гуманістична і аксіологічна спрямованість сучасної освіти.

Отже, науковий корпус дидактики правомірно співвідносити з цінностями, складом, структурою і функціями сучасного наукового знання. Багатозначність понятійного апарату дидактики обумовлена інтегративною сутністю її об'єкта.

Ключові слова: педагогіка; дидактика; об'єкт; предмет; тенденція; освіта; навчання.

Табл. 1. Літ. 15.

*Svitlana Kushniruk, Ph.D.(Pedagogy), Associate Professor of the
Theory and History of Pedagogy Department
National Mukhailo Drahomanov Pedagogical University, Kyiv*

OBJECT AND SUBJECT OF DIDACTICS IN THE DISCUSSION OF THE MODERN SOCIO-CULTURAL SITUATION

The article deals with the object and subject of the science of pedagogy and their correlation with the object and subject of didactics in the genesis of its development. The conducted theoretical and methodological analysis of the works of domestic and foreign scholars according to the subject of research allowed to state that the development of domestic pedagogical science occurs in a new socio-cultural situation. Therefore, it is logical that a modern interpretation of the object and the subject of didactics as a section of pedagogy, which studies the theory of education and training, requires a significant refinement. It is connected with the tendencies of development of pedagogical science: orientation on the value of the individual, its dignity; awareness of each level of education as an organic component of the system of continuous education; the development of information and telecommunication technologies (ICT), the transition from contact to discontact type of educational systems; influenced geopolitics on education; humanistic and axiological orientation of modern education.

Consequently, the scientific body of didactics is rightfully correlated with the values, composition, structure and functions of modern scientific knowledge. The ambiguity of the conceptual apparatus of didactics is due to the integrative nature of its object.

Keywords: pedagogy; didactics; an object; a subject; a tendency; an education; a training.

Постановка проблеми. На сучасному етапі засадами державної політики у сфері освіти та принципами освітньої діяльності визначено: людиноцентризм; забезпечення якості освіти та якості освітньої діяльності; науковий характер освіти; різноманітність освіти; цілісність і наступність системи освіти; свобода у виборі видів, форм і темпу здобуття освіти, освітньої програми, закладу освіти, інших суб'єктів освітньої діяльності; гуманізм; демократизм; єдність навчання, виховання та розвитку; сприяння навчанню впродовж життя; інтеграція у

міжнародний освітній та науковий простір; доступність для кожного громадянина всіх форм і типів освітніх послуг, що надаються державою. (Стаття 6, Закон "Про освіту"; 2017). Відповідно освіта є основою інтелектуального, духовного, фізичного і культурного розвитку особистості, її успішної соціалізації, економічного добробуту, запорукою розвитку суспільства, об'єднаного спільними цінностями і культурою, та держави.

Аналіз досліджень і публікацій. Освіта – об'єкт вивчення педагогічної науки. Об'єктивне розуміння її сутності, функцій, завдань на сучасному етапі розвитку української державності

значно підсилить методологічну складову науково-педагогічних досліджень, що, в свою чергу, посприє забезпеченню результативності організації педагогічного процесу в умовах Нової української школи.

Дослідження проблем, пов'язаних з визначенням об'єктно-предметної складової педагогіки та дидактики, здійснювали науковці, які розглядали ці категорії в контексті розгляду теоретичних складових дидактики. Так, значущими для нашого дослідження виявилися праці вітчизняних (А. Алексюка, В. Бондаря, І. Малафійк, Н. Мойсеюк, А. Зайченка, С. Збандуго, С. Кушнірук, В. Онищука, О. Савченко, М. Фіцули, В. Ягупова та ін.) та зарубіжних (Н. Вершиніної, Т. Ковальової, В. Краєвського, І. Підкасістого, І. Підласого та ін.) педагогів та дидактів. У роботах учених визначаються об'єкт і предмет педагогіки, аналізується її поняттєво-категорійний апарат, робляться спроби визначити об'єкт і предмет дидактики (при чому єдиної позиції учених щодо цього питання ми не відзначили).

Сьогодні ж розвиток вітчизняної педагогічної науки відбувається в умовах нової соціокультурної ситуації, тому й закономірно, що сучасне тлумачення об'єкту та предмету дидактики як розділу педагогіки, який вивчає теорію освіти і навчання, вимагає суттєвого уточнення, що й становить **мету даної статті**.

Викладення основного матеріалу дослідження. Термін “дидактика” – грецького походження. Грецьке дієслово “didaskein” означає учити, пояснювати, доказувати, а також – навчатися. Використаний у XVII ст. В. Ратке та Коменським, він був прийнятий в більшості європейських країн, спочатку означаючи мистецтво навчання, тобто практичну діяльність, а потім поступово уособлював науку про викладання-учіння. Сучасна дидактика – складова загальної педагогіки, яка досліджує навчання на найбільш загальному рівні – теоретичному. Це педагогічна теорія, яка науково обґрунтовує зміст освіти, виявляє закономірності, які діють у процесі навчання, розкриває принципи навчання, визначає зміст, методи і організаційні форми навчального процесу [10, 158 – 159]. Поряд з дидактикою, яка відома як *загальна дидактика*, з'являється термін “*конкретна (часткова) дидактика, або “методика навчання”*”, що означає, в більшості випадків, дидактику якого-небудь предмета шкільного курсу.

Сучасна дидактика відноситься до гуманітарних наук та є теоретичною і нормативно-прикладною наукою, яка розкриває

сутність і рушійні сили навчання у взаємозв'язку його освітніх, виховних і розвивальних функцій [13, 3 – 5]. Як гуманітарна наука вона описує існуючі системи навчання, досліджує навчальний процес з метою його вдосконалення, розвиває нові ідеї, впливає на педагогічний процес. Як *теоретична* – вивчає реальний педагогічний процес, установлює певні факти, зв'язки, залежності, закономірності, прогнозує наслідки навчальної діяльності, моделює експеримент. Як *нормативно-прикладна наука* для шкільної практики – формулює висновки відповідно теорії та рекомендації, які є підставою для визначення змісту, вибору методів навчання, організації керівництва навчальною діяльністю учнів [13, 3 – 5].

Як і кожна наука, дидактика оперує поняттями різного ступеня узагальнення і значущості – категоріями, навколо яких будується вся її поняттєва система. Категорії пов'язані між собою так, що кожна з них може бути осмислена лише як елемент усєї системи категорій [9, 13].

Поняттєво-термінологічна система дидактики складається із *загальнопедагогічних* (“освіта”, “знання” та ін.), *психологічних* (“розумовий розвиток”, “учіння”, “інтерес”, “мотив”, “активність”) та *власне дидактичних категорій* (“навчання”, “викладання”, “види навчання”, “зміст навчання”, “методи навчання”, “принципи навчання”, “форми організації навчання”, “урок”, “контроль” тощо). Зауважимо, що наведена класифікація є досить умовною. Так, І. Підласий до основних *категорій дидактики відносить*: викладання, учіння, навчання, освіта, знання, уміння і навички, а також мету, зміст, способи організації, види, форми, методи, засоби, результати (продукти) навчання, дидактичні системи і технології навчання [12].

Серед основних понять дидактики також називаються: процес навчання, зміст освіти, знання, уміння і навички, методи навчання, форми організації навчання, учіння, наочіння, викладання, навчальна діяльність, навчальний предмет, урок, освітні технології та ін.; до загальнонаукових відносять такі як: закономірності, система, функція, структура та ін. [4: 9; 10; 11 та ін.]

Зауважимо, що багатозначність, складність і багатоаспектність, поняттєвого апарату дидактики обумовлюють різні способи тлумачень одного і того ж терміну, а також об'єкта і предмета дидактики.

Отож, з'ясуємо об'єкт дидактики. У науковій літературі об'єкт науки визначається як галузь дійсності, сукупність реальних явищ і процесів, на вивчення і обґрунтування яких спрямована дана галузь наукових знань. Об'єкт науки зазвичай

являє собою досить широку сферу дійсності, яка, внаслідок своєї складності і багатофакторності, допускає і навіть вимагає “співучасті” в своєму обґрунтуванні найрізноманітніших наук [3].

У відповідності з заявленою логікою об'єктом дидактики (як розділом педагогіки, об'єктом якої виступають явища дійсності, які обумовлюють розвиток людського індивіда в процесі цілеспрямованої діяльності суспільства – виховання і навчання [8, 15]) більшість учених визначають процес навчання. При цьому Н. Мойсеюк подає його як особливий вид діяльності, спрямований на передачу новим поколінням соціального досвіду, його засвоєння, творче відтворення. В. Ягупов наголошує на всеоб'ємності цього процесу, а І. Малафійк говорить про “систему навчання” (див. табл.1).

Згідно теорії про ознаки об'єкта педагогічної науки, яку в 1922 році висунув видатний радянський педагог А.С. Макаренко, об'єкт у педагогічній науці – це зовсім не дитина, як прийнято було вважати, а педагогічний факт або явище. А точніше – цілісна система явищ сфери освіти і навчання, яка спрямована на розвиток людини. Ми вважаємо таку позицію і сьогодні науково правомірною [8].

Освіту, у свою чергу, розуміємо як процес і результат засвоєння індивідом досвіду, осягнення ним певного освітнього рівня та культурних надбань людства, а **навчання** – як процес засвоєння індивідом соціального досвіду людства, взаємодії вчителя та учнів, внаслідок якого відбувається розвиток вихованців.

Тому *освіта* – це родове поняття, а навчання – видове, крім того поняття “освіта” – це найбільш загальний термін, який, з одного боку, “вводить об'єкт педагогіки в загальний соціальний контекст, а з іншого – відкриває можливість його тлумачення в конкретних поняттях” [11, 7]. Відповідно об'єктом дидактики є процес навчання.

Зупинимось тепер на розрізненні об'єкта і предмета дидактики.

У філософії “*предметом*” вважають сферу уваги вчених до певної галузі знань, тобто те, чим певна наука займається, які питання вивчає.

У найзагальнішому вигляді **предмет науки** – модель досліджуваного **об'єкта**, створена науковим мисленням, що детермінується, з одного боку, об'єктом науки, з іншого – **умовами дослідження**: науковими і практичними цілями, науковими знаннями і методами. Він відображає специфіку відповідної науки. Як і будь-яка інша наука, педагогіка має власний предмет [2]

У “Педагогіці” за ред. І. Підкасістого “об'єкт” трактується як галузь дійсності, яку досліджує

дана наука, а предмет – як спосіб виділення об'єкта з позицій цієї науки. І зауважується, що визначення предмета науки залежить від її теоретичного статусу [11, 5 – 6].

Дидактика, як відомо, є розділом педагогіки. Тому ми вважаємо правомірним стверджувати, що визначення предмету дидактики залежить від предмету педагогіки. Проведений аналіз різних підходів учених до його визначення, дав нам підстави трактувати **предмет педагогіки у вузькому і широкому розумінні**. У вузькому – це освіта як цілісний педагогічний процес, що відбувається в таких соціальних інститутах як сім'я, освітні та культурно-виховні заклади [8, 14 – 15];

Зазначимо, що освіту вивчають й інші науки (філософія освіти, соціологія освіти, педагогічна психологія), але педагогіка – це єдина спеціальна наука про освіту в системі інших гуманітарних наук, яка вивчає всю сукупність педагогічних явищ, які впливають на всі сторони освітньої діяльності, всю сукупність взаємозв'язків і відносин. Це єдина “наукова дисципліна, яка вивчає освіту в єдності всіх її складових частин, і для якої вона і лише вона є її власним об'єктом вивчення” [11, 9].

У широкому розумінні – це закономірності, принципи організації процесу виховання, навчання, освіти. Вони передбачають визначення цілей, змісту, методів, форм, засобів залучення індивіда до оволодіння соціальним досвідом людства, його культурними надбаннями; відтак – створення оптимальних умов у різних видах діяльності та спілкування особистості, аби уможливити її позитивні зміни, формування й розвиток, а також аналіз результативності процесу, за необхідності його коригування [8, 15].

Проведені аналітичні розвідки сучасного етапу розвитку категоріального апарату педагогіки дають нам можливість стверджувати, що на разі відбувається оновлення і розширення предмета педагогіки. Пов'язано це зі зміною соціокультурної ситуації в країні, що, в свою чергу, *детермінує* зміну розуміння специфіки педагогічної дійсності та обумовлює певні тенденції розвитку педагогічної науки.

Назвемо основні з них (окреслилися в освіті наприкінці ХХ – поч. ХХІ ст.):

- *Орієнтація на цінність особистості, її гідність*. Сьогодні змінюється ідеологія системи освіти: вона переорієнтовується на вищу цінність – людину, що реалізує свій творчий потенціал у взаємодії зі світом. А тому педагогічні проблеми розвитку особистості, її самовдосконалення, самовизначення в різних сферах життя і

забезпечення самореалізації в житті не можна успішно вирішувати поза взаємозв'язками із соціальним середовищем, соціумом.

- Усвідомлення кожного рівня освіти як органічної складової системи *безперервної освіти*. Освіта тепер можлива *упродовж всього життя*. Саме це стає підставою *розширення предмета* педагогіки і включення в нього явищ соціально-педагогічної дійсності, пов'язаної не тільки з освітою підростаючого покоління, а й з роботою з дорослими. На сучасному етапі розвитку "сукупним суб'єктом і об'єктом виховання зможе виступати людська спільнота в цілому" [2]. Сьогодні практично всі педагогічно-дослідники виділяють *андрогогіку* (педагогіку дорослих) і *герогогіку* (педагогіку старості), акцентуючи увагу на розширенні об'єкта педагогіки [2].

- *Реалізація ідей антропологічного підходу*, який висуває особливі вимоги до змісту освіти, який в умовах даного підходу включає не тільки педагогічно адаптований соціальний досвід, а й, в першу чергу, власний індивідуальний досвід "спроби побудови себе нового" [7].

- *Розвиток інформаційних і телекомунікаційних технологій (ІКТ)*, перехід від контактної до дисконтактної типу освітніх систем. А це потребує всебічного аналізу, осмислення впливу інформаційних технологій на освітній процес, і відповідно, його конструктивних змін. Так, наприклад, цифрові технології впливають на психологію мислення особистості. У результаті починає розвиватися кліпове мислення, мислення образами, одномоментне засвоєння обмежених фрагментів інформації (при цьому зникає здатність сприймати монотонну розповідь).

- *Зміна соціокультурної ситуації, яка породжує проблему впливу геополітики на освіту* (навчання біженців та мігрантів з метою їх адаптації та акультурації, екологічного виховання, освіти для сталого розвитку суспільства тощо).

- *Гуманістична і аксіологічна спрямованість сучасної освіти*. Людина визначається найважливішим фактором суспільного і особистісного прогресу. Проблема людини в освіті сьогодні стає особливо затребуваною в сутнісному її пізнанні, в теоретичній дообгрунтованості. Відповідно освіта *розглядається* як те, що охоплює всі шляхи пізнання людьми навколишнього світу, накопичення цінностей і життєвих навичок, які відображають розуміння світових реальностей і прийняття на себе відповідальності як громадян світу для забезпечення готовності до майбутніх змін [2].

Зазначені тенденції безпосередньо визначають певні характерні особливості педагогічного процесу. Проаналізуємо їх:

1. Основною дійовою особою в умовах реформованої системи національної освіти стає не вчитель, а учень, і основний предмет впливу дидактичного процесу – не сукупність певних знань, навичок і вмінь, а особистість учня, формування його духовності та активної життєвої позиції. І як наслідок ... кінцевим результатом навчання стають не знання, а формування аксіологічного світогляду, що оперує ціннісними категоріями.

2. Надійним гарантом впровадження гуманістичної парадигми освіти у навчальний процес та фундаментом її життєздатності виступає сформована суб'єкт-суб'єктна взаємодія між учнями і педагогом, між самими учнями та активна їхня співпраця [15, 205].

3. Освіта спрямовується до особистості учня, на забезпечення його суб'єктності в навчальному процесі. Процес навчання необхідно організувати так, щоб учень дійсно був суб'єктом учіння, вмів самостійно вчитися, сформував ефективну методику самоосвіти. Кожен учень повинен уміти самостійно поповнювати свої знання, набувати й систематично вдосконалювати практичні навички та вміння самостійної навчально-пізнавальної діяльності, формувати методику орієнтації в сучасній науковій інформації [15, 205].

Беручи до уваги вище зазначені особливості розвитку педагогіки на сучасному соціокультурному етапі у цілому та її предмета зокрема, звернемося до визначення предмета дидактики. Як зазначає В.Бондар у підручнику "Дидактика", "*предмет дидактики*" – це дослідницьке ядро, сукупність ідей, що вчленяються з педагогічної реальності, теоретично узагальнюються, систематизуються й є основою дидактичної діяльності вчителів. Предмет дидактики залежить від мети освіти й навчання, який включає дві складові – *соціальну й особистісну*. На нього впливає низка чинників: дозвіл держави створювати варіативні заклади освіти; право кожного закладу обирати напрями освіти, її зміст; право батьків обирати навчальний заклад і вчителя в своїй державі чи закордоном [2, 11].

Вказує В. Бондар і на той факт, що предмет дидактики – історична категорія, за допомогою якої у вчених-педагогів у різні історичні періоди була можливість змінювати систему освіти.

4. Так, американський педагог *Дж. Дьюї* (1859 – 1952) на перше місце ставив не пізнання дитиною істини, а розвиток утилітарного

ОБ'ЄКТИ ПРЕДМЕТ ДИДАКТИКИ У ДИСКУРСІ СУЧАСНОЇ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ СИТУАЦІЇ

мислення. Головна ідея його системи – практична корисність засвоєного знання в школі, яке дозволить дитині пристосуватися до життя в умовах бізнесу. Ключове місце у навчально-виховному процесі відводилося не викладацькій діяльності вчителя, а учінню, самостійній навчальній діяльності школяра. Як наслідок, знання в учнів не закріплювалися, не перетворювалися в уміння, не оцінювалися [2, 12].

Протилежною до попередніх дидактичних моделей була прогресивна ідея С. Френе (1896 – 1966) про пристосування школи до дитини [2, 13].

Таким чином В. Бондар слушно зазначає, що

предмет дидактики будь-якого періоду розвитку педагогіки й школи залежав від мети освіти й навчання, а найперше, – від ставлення до дитини як об'єкта чи суб'єкта навчання й виховання [2, 13].

Відтак, предметом дидактики науковець визначає зміст освіти, форми й методи його засвоєння, закономірності й принципи організації процесу навчання тощо [2].

У таблиці 1 розглянуто основні підходи науковців до визначення предмету дидактики з 1965 по 2005 рр.

Наведені у таблиці 1 визначення “предмету

Таблиця 1.

Основні підходи до визначення об'єкта та предмету дидактики у вітчизняній навчально-методичній літературі (1965 – 2005)

Автор, Назва роботи	Рік видан- ня	Визначення термінів “Дидактика” “Предмет дидактики” “Об’єкт дидактики”
С.Збандуго Педагогіка [6, 123]	1965	Чітко не визначено. “ <i>Дидактика</i> – частина педагогіки, що розробляє проблеми теорії освіти та навчання. Освіта та навчання в тій чи іншій формі завжди зумовлені метою виховання, конкретно історичними умовами розвитку суспільства. Саме тому питання, що становлять <i>предмет дидактики</i> , розв’язуються в тісному зв’язку з виховними завданнями, які стоять перед школою в ту чи іншу епоху”.
А.М. Алексюк , В.І. Чепелєв/ Педагогіка [1, 110 – 112]	1986	<i>Об’єктом і предметом дидактики</i> виступають “педагогічні явища і факти навчального процесу в їх конкретно-історичному розвитку, а кінцевою метою – створення найбільш ефективної, науково обґрунтованої системи навчання”.
За ред. В.Онищука Дидактика современной школы [4, 6]	1987	“Предметом дослідження дидактики як науки є <i>процес навчання</i> , ... його сутність, в основі якого знаходяться два взаємопов’язані види діяльності – педагогічна діяльність учителя і навчально-пізнавальна діяльність учнів, а саме: методологічні основи, зміст, методи, організаційні форми і засоби цієї діяльності”.
Н.Мойсеюк Педагогіка [10, 158 – 160]	2001	“ <i>Об’єктом</i> дидактики є <i>навчання</i> як особливий вид діяльності, спрямований на передачу новим поколінням соціального досвіду, його засвоєння, творче відтворення”.
В.Ягупов Педагогіка [15].	2002	“ <i>Об’єктом</i> загальної дидактики як педагогічної науки є <i>навчання</i> у всьому його обсязі. <i>Предмет дидактики</i> – це: навчання як засіб освіти та виховання; закономірності та принципи навчання, його цілі, наукові підвалини його змісту; взаємодія викладання й учіння в їх єдності; не тільки власне процес викладання й учіння, але й умови, необхідні для його здійснення (зміст, організація, засоби тощо), а також різні порівняно стійкі результати виконання цих умов”.
М.Фіцула Педагогіка [14].	2002	“ <i>предметом дидактики</i> вважає: 1) визначення мети і завдань навчання, без чого неможливе повноцінне навчання; 2) окреслення змісту освіти відповідно до вимог суспільства; 3) виявлення закономірностей процесу навчання на основі його аналізу, спеціальної пошуково-експериментальної роботи; 4) обґрунтування принципів і правил навчання на основі виявлених його закономірностей; 5) вироблення організаційних форм, методів і прийомів навчання; 6) забезпечення навчально-матеріальної бази, засобів навчання”.

Продовження таблиці 1.

І. Зайченко Педагогіка [5, 87].	2003	<i>Дидактика</i> – це наука про навчання та освіту, її мету і завдання, зміст, методи, форми, засоби, організацію, досягнуті результати. “ <i>Предметом дидактики</i> є 1) процеси освіти і навчання, які нерозривно пов’язані з вихованням і є його органічною складовою; 2) на сучасному етапі її розвитку є процес освіти і навчання, взятий в цілому, тобто зміст освіти, що реалізується в навчальних планах, підручниках, методи й засоби навчання, організаційні форми навчання, виховна роль навчального процесу, а також умови, що сприяють активній творчій діяльності учнів і їх розумовому розвитку”
В.Бондар Дидактика [2]	2005	<i>Предметом дидактики</i> є зміст освіти, форми й методи його засвоєння, закономірності й принципи організації процесу навчання тощо.
Малафійк І.В. Дидактика [9, 21]	2005	“ <i>Об’єктом дидактики</i> є система навчання. Процес навчання перебігає за об’єктивними законами і закономірностями, отже, <i>предметом дидактики</i> є закони і закономірності функціонування системи навчання, тобто закони і закономірності побудови змісту і перебігу процесу навчання”.

дидактики” дозволяють зробити висновок, що до “предмету” в різний період учені відносили: “освіту та навчання в тій чи іншій формі, які завжди зумовлені метою виховання” (60-ті роки), “педагогічні явища і факти *навчального процесу* в їх конкретно-історичному розвитку”, “*процес навчання*” (80-ті роки), “навчання як засіб освіти та виховання”, “окреслення змісту освіти відповідно до вимог суспільства”, “зміст освіти, форми й методи його засвоєння” (поч. ХХІ ст.). Дещо інакше визначає його В. Краєвський. Предметом дидактики вчений називає зв’язок викладання (діяльність учителя) та учіння (пізнавальної діяльності учня), їх взаємодію. Ч. Купісевич розуміє його як “умови, необхідні для протікання процесу викладання-учіння”.

Аналізуючи наведені визначення, В.В. Краєвський зауважує, що віднесення до предмету дидактики цілей, змісту, закономірностей і принципів навчання призводить до певного ототожнення предмета і об’єкта. Все перераховане – це об’єктивна сфера, в якій дидактика виділяє свій предмет. Цілі впливають з вимог суспільства до освіти. В інтерпретації цих цілей беруть участь різні науки, не тільки педагогіка. Тому вчений переконаний, що єдиним предметом дидактики є взаємодія викладання і навчання [11].

Оскільки в основі кожної взаємодії є конкретний зміст освіти, відповідні методи і форми організації навчально-пізнавальної діяльності учнів, можна вважати предметом дидактики зміст, форми і методи взаємодії викладання і учіння на різних етапах навчального процесу. Ми цілком розділяємо таку позицію вченого щодо визначення предмета дидактики.

Висновок. Отже, науковий корпус дидактики правомірно співвідносити з цінностями, складом, структурою і функціями сучасного наукового знання. Багатозначність понятійного апарату

дидактики обумовлена інтегративною сутністю її об’єкта, який у більшості науково-педагогічних досліджень визначається як “процес навчання”. Термін “навчання” (*об’єкт дидактики*) є видовим по відношенню до терміну “освіта”, який є родовим (*об’єкт педагогіки*).

Предмет дидактики – зміст, форми і методи взаємодії викладання і учіння на різних етапах навчального процесу – було визначено, виходячи з положення про те, що предметом є те, що кожна наука вивчає в об’єкті.

У перспективах подальших досліджень – концептуальне осмислення категорійного апарату дидактики, з’ясування родо-видових залежностей між основними поняттями педагогіки і дидактики.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алексюк А.М., Чепелев В.І. Процес навчання / А.М. Алексюк, В.І. Чепелев// Педагогіка [За ред. М.Ярмаченко]. – К.: Вища школа, 1986. – С.110–112
2. Бондар В.І. Дидактика: підручник / В.І.Бондар. – К., Либідь, 2005. – 264 с.
3. Вершинина Н.А. Структура педагогіки: Методология исследования. Монография/ Н.А. Вершинина. – СПб.: ООО Изд-во “Лема”, 2008. – 313 с.
4. Дидактика современной школы: пособие для учителей / Б.С. Кобзарь, Г.Ф. Кумарин, Ю.А. Кусый и др. [Под ред. В.А.Онищука]. Київ: Радянська школа, 1987. – 351 с.
5. Зайченко І. Педагогіка: навч. посіб. / І.Зайченко. – Чернігів: [б.в.], 2003. – 528 с.
6. Збандуто С.Ф. Педагогіка: навч. посіб. / С.Ф. Збандуто. – Київ: В-во “Радянська школа”, 1965. – 510 с.
7. Ковалева Т.М. Антропологический взгляд на современную дидактику: принцип индивидуализации и проблема субъективности /

- Т.М. Ковалева // Педагогіка. 2013. – № 5, С.51 – 56.
8. Кушнірук С. А. Педагогіка. Курс лекцій. Навчальний посібник для студентів педуніверситетів/ С.А. Кушнірук. – Київ: НПУ, 2011. – 472 с.
9. Малафійк І. В. Дидактика: навч. посібн / І.В.Малафійк. – К.: Кондор, 2005. – С13.
10. Мойсеюк Н.Є. Педагогіка: навч. посібн. Вид. третє, доповн. / Н.Є.Мойсеюк – К.: ВАТ “КДНК”, 2001. – 608 с.
11. Педагогіка / Под ред. П.И. Пидкасистого. – М., 1998. – С.6–9, 107–108.
12. Подласый И.П. Педагогіка: уч. пособие. / И.П. Подласый В 2 кн. Кн.1. – М.: Владос, 1999. – С.293.
13. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи: підручник / О.Я.Савченко. – К.: Генеза, 1999. – 368 с.
14. Фіцула М.М. Педагогіка: навч. посіб./ М.М.Фіцула – К.: Видавничий центр “Академія”, 2000. –544 с.
15. Ягупов В. В. Педагогіка: навч. посібн. / В.В.Ягупов – К.: Либідь, 2002. – 560 с.
- (1987). et al. *Didaktika sovremennoj shkoly* [Didactics of modern school]. (Ed.).V.A. Onishchuk. Kyiv: Radyanska shkola, 351 p. [in Russian].
5. Zaichenko, I. (2003). *Pedahohika* [Pedagogy]. Chernihiv, 528 p. [in Ukrainian].
6. Zbanduto, S. F. (1965). *Pedahohika* [Pedagogy]. Kyiv: V-vo “Radianska shkola”, 510 p. [in Ukrainian].
7. Kovaleva, T. M. (2013). Antropologicheskij vzglyad na sovremennuyu didaktiku: printsip individualizatsii i problema subyektivnosti [Anthropological view at modern didactics: the principle of individualization and the problem of subjectivity]. *Pedagogika*, No. 5, pp.51 – 56. [in Russian].
8. Kushniruk, S. A. (2011). *Pedahohika. Kurs lektsii* [Pedagogics. Courses of lectures]. Kyiv: NPU Publ., 472 p. [in Ukrainian].
9. Malafiiik, I. V. (2005). *Dydaktyka* [Didactics]. Kyiv: Kondor, p.13. [in Ukrainian].
10. Moiseiuk, N. Ie. (2001). *Pedahohika* [Pedagogy]. Kyiv: VAT “KDNK”, 608 p. [in Ukrainian].
11. Pidkasytyy, P. I. (Ed.). (1998). *Pedagogika* [Pedagogy]. Moscow, pp.6–9, 107–108. [in Russian].
12. Podlasyj, I. P. (1999). *Pedagogika* [Pedagogy]. Moscow: VLADOS Publ., Kn.1: Obshchie osnovy. Process obucheniya, 576 p. [in Russian].
13. Savchenko, O. Ya. (1999). *Dydaktyka pochatkovoї shkoly* [Elementary School Didactics]. Kyiv: Heneza, 368 p. [in Ukrainian].
14. Fitsula, M. M. (2000). *Pedahohika* [Pedagogy]. Kyiv: Vydavnychiy tsentr “Akademiia”, 544 p. [in Ukrainian].
15. Yahupov, V. V. (2002). *Pedahohika* [Pedagogy]. Kyiv: Lybid, 560 p. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 16.11.2018

“Якщо людина прагне чогось так сильно, що готова поставити на карту все своє майбутнє, то вона безсумнівно переможе долю”.

“...йти до мети через досліди і вчитися на помилках”.

*Томас Едісон
всесвітньо відомий американський винахідник*

“Шой, хто знає – робить. Шой, хто розуміє – навчає”.

*Арістотель
давньогрецький філософ*

